ברטנורא על מסכת קידושין

פירוש רבי עובדיה מברטנורא

geulaquiz.com

פרק א

א **האשה נקנית.** לפי שאין האשה מתקדשת אלא מדעתה, תנא האשה נקנית ולא תנא האיש קונה. ואיידי דתנא רישא האשה נקנית, תנא סיפא היבמה נקנית, ואע״ג דיבמה נקנית ליבם בין מדעתה בין שלא מדעתה:

נקנית בכסף. דגמרינן קיחה קיחה משדה עפרון, כתיב הכא (דברים כ״ד:א׳) כי יקח איש אשה, וכתיב התם (בראשית כ״ו) נתתי כסף השדה קח ממני:

בשטר. כגון שכתב לה על הנייר או על החרס ואע״פ שאין בו שוה פרוטה, בתך מקודשת לי, בתך מאורסת לי, בתך לי לאנתו, ונתנו לה בפני עדים. וילפינן לה דכתיב (דברים כ״ד:א׳) ויצאה והיתה, מה יציאה בשטר, כדכתיב (שם) וכתב לה ספר כריתות, אף הויה בשטר:

ובביאה. בא עליה בפני עדים לשם קדושין, דכתיב (שם) כי יקח איש אשה ובעלה. ואע״פ שאין לך קדושין מפורשים בתורה יותר מקדושי ביאה, אמרו חכמים שהמקדש בביאה מכין אותו מכת מרדות, שלא יהיו בני ישראל פרוצין:

בפרוטה. היא חצי שעורה של כסף:

היבמה נקנית. ליבם להיות כאשתו לכל דבר, בביאה. אבל כסף ושטר לא מהנו בה מדאורייתא ש אלא רבנן הוא דתקון דמהני בה מאמר לפסלה על שאר האחין, אבל לא לפטרה מן החליצה, ולא להטמא לה:

ב **עבד עברי נקנה בכסף.** דכתיב (ויקרא כ״ד) מכסף מקנתו, מלמד שהוא נקנה בכסף:

ובשטר. שנאמר באמה העבריה (שמות כ״א:י׳) אם אחרת יקח לו, הקישה הכתוב לאחרת. מה אחרת בשטר אף האמה בשטר, וילמוד עבד עברי מאמה העבריה, דכתיב (דברים ט״ו:י״ב) העברי או העבריה, מקיש עברי לעבריה:

בשנים. לסוף ו׳ שנים יצא חפשי, ואפילו היתה שמטה בתוך שש שנים, עובד, דכתיב (שמות כ״א) שש שנים יעבוד ובשביעית. פעמים שהוא עובד בשביעית:

וביובל. אם פגע יובל בתוך שש שנים, מוציאו:

ובגרעון כסף. דכתיב באמה העבריה (שם) והפדה, והוקש עברי לעבריה, אם קנאו רבו בשש מנים והוא עתיד לצאת לסוף ו׳, נמצא קונה עבודת כל שנה במנה, כשבא לפדות עצמו מגרע לו רבו מפדיונו דמי עבודת השנים שעבד:

יתירה עליו אמה. שקונה עצמה בכל אלה ובסימני נערות, כדילפינן מויצאה חנם, ריבה לה יציאה לזו, שיוצאה בסימנים:

ובמיתת האדון. דכתיב ועבדו לעולם, לו ולא לבן. אבל הנמכר ומת האדון בתוך ו׳, עובד לבן, דכתיב שש שנים יעבוד, בין לו בין לבנו. ודוקא לבן עובד כל שש אם מת האדון, אבל לבת ולאח ולשאר יורשים אינו עובד, דכתיב (דברים ט״ז) ועבדך שש שנים, לך ולא ליורשים. ואמה העבריה קונה עצמה במיתת האדון כנרצע, דכתיב גבי נרצע (שם) ואף לאמתך תעשה כן:

ג **עבד כנעני נקנה בכסף ובשטר ובחזקה.** דכתיב (ויקרא כ״ה) והתנחלתם אותם לבניכם [אחריכם] לרשת אחוזה, הקיש עבדים לקרקעות, מה קרקע נקנה בכסף בשטר ובחזקה, אף עבד כנעני נקנה בכסף בשטר ובחזקה. וחזקת העבד, כגון שהתיר מנעל לרבו, או הנעילו, או הוליך כליו אחריו לבית המרחץ, הפשיטו, הרחיצו, סכו, גרדו, הלבישו, הגביהו או שהגביה הרב את העבד, קנאו:

בכסף ע״י אחרים. שיתנוהו לרבו על מנת שיהיה זה בן חורין. אבל הוא עצמו לא יקבלו מהם ואפילו ע״מ שאין לרבו רשות בו, דקסבר אין קנין לעבד בשום צד בלא רבו:

ובשטר ע״י עצמו. דסבר חובה הוא לעבד שיצא מתחת ידי רבו לחירות, שאם עבד כהן הוא, פוסלו מלאכול בתרומה, ואם עבד ישראל הוא, אוסרו בשפחה. ומשום הכי קאמר דאינו יוצא לחירות בשטר ע״י אחרים אלא ע״י עצמו, דכיון דחובה היא לו אין חבין לאדם אלא בפניו. וכסף דע״י אחרים שאני, שכן קבלת רבו גרמה לו להשתחרר מאליו, ואין אחרים הללו חבין לו, אלא קבלת הרב, והרב אינו נעשה שלוחו, אלא לצורך עצמו, ומקנהו מאליו:

וחכ״א בכסף ע״י עצמו. דקסברי יש קנין לעבד בלא רבו, הלכך קונה את עצמו בכסף אפילו ע״י עצמו. וכ״ש ע״י אחרים:

ובשטר ע״י אחרים. דסברי זכות הוא לעבד שיצא מתחת ידי רבו לחירות, וזכין לאדם שלא בפניו. והלכה כחכמים. והעבד כנעני קונה עצמו אם סימא רבו את עינו או הפיל את שנו או קטע ממנו א׳ מכ״ד ראשי אברים, שהם [ראשי] אצבעות ידים, ואצבעות רגלים, וראשי אזנים, וראש החוטם, וראש הזכרות, וראשי שדים באשה. והוא דלא חשיב להו במתניתין בכלל הדברים שהעבד קונה את עצמו, משום דהיוצא בראשי אברים צריך גט שחרור מרבו, והיינו קונה את עצמו בשטר:

ובלבד שיהא הכסף משל אחרים. דעבד אין לו כלום, דאך מציאה וקבלת מתנה הכל לרבו. ואם בא להפדות ע״י עצמו צריך להיות הכסף משל אחרים שיתנוהו לו ע״מ שאין לרבו רשות בו:

ד **במסירה.** בעלים מוסרין אותה ללוקח באפסר או בשערה:

בהגבהה. ולא במשיכה:

נקנית במשיכה. ואע״ג דאפשר בהגבהה, מ״מ נקנית במשיכה, משום דמסרכא, שהיא מתחזקת בצפרניה תמיד ליאחז ע״ג קרקע. ופסק ההלכה, בין בהמה דקה בין בהמה גסה נקנית במשיכה וכ״ש בהגבהה. ומשיכה קונה בסימטא שהיא זוית של רשות הרבים, ובחצר של שניהם. ומסירה קונה ברה״ר, ובחצר שאינה של שניהם. והגבהה קונה בכל מקום. וכל מה שדרכו בהגבהה אינו נקנה אלא בהגבהה. ודבר הנקנה במסירה אינו נקנה במשיכה. וכן דבר הנקנה במשיכה אינו נקנה במסירה:

ה **נכסים שיש להם אחריות.** היינו קרקעות, שהמלוה את חבירו סומך עליהם לפי שקיימים ועומדים. ופירוש אחריות. חזרה, שחוזר המלוה עליהם וטורף אותם מן הלקוחות כשלא ימצא כלום ללוה:

נקנין בכסף. דכתיב (ירמיהו ל״ב:מ״ד) שדות בכסף יקנו. והני מילי במקום שאין רגילין לכתוב שטר, אבל במקום שרגילין לכתוב שטר לא קנה עד שיכתוב שטר:

בשטר. שכותב על הנייר או על החרס שדי נתונה לך שדי קנויה לך ומוסרו לקונה. ודוקא במתנה נקנה הקרקע בשטר. אבל במכירה, עד שיתן את הכסף. אלא א״כ מוכר שדהו מפני רעתה, דבהא קנה בשטר לחודיה. ומנלן דמקרקעי נקנין בשטר, דכתיב (ירמיהו ל״ב:מ״ד) וכתוב בספר וחתום:

ובחזקה. כגון שחפר בקרקע מעט, או נעל, וגדר, ופרץ כל שהוא בפני המוכר. ואם היה שלא בפניו, צריך שיאמר לו לך חזק וקני. ומנא לן שקרקע נקנה בחזקה, דכתיב (דברים י״א:ל״א-ל״ב) וירשתם אותה וישבתם בה, במה ירשתם בישיבה:

ושאין להם אחריית אין נקנין אלא במשיכה. דכתיב (ויקרא כ״ה:י״ד) או קנה מיד עמיתך, דבר שאפשר לתתו מיד ליד אינו נקנה אלא בנתינה מיד ליד:

נקנין. עם נכסים כו׳. אם מכר מטלטלין עם הקרקע, כיון שקנה לוקח הקרקע באחת מג׳ קנינים הללו, נקנו מטלטלין עמה. והוא שיאמר, לו קנה [הני] אגב קרקע. ונפקא לן מקרא דכתיב בדברי דימים (ב׳ כ״א ג׳) ויתן להם אביהם מתנות רבות לכסף ולזהב ולמגדנות עם ערי מצורות:

וזוקקין. נכסים הללו שאין להם אחריות את הנכסים שיש להם אחריות כו׳. אע״ג דאין נשבעין על הקרקעות, היכא דטענו מטלטלין וקרקעות ונתחייב לישבע על המטלטלין, זוקקין המטלטלין את הקרקעות לישבע עליהם ע״י גלגול שבועה. ולמדנו גלגול שבועה מסוטה, דכתיב (במדבר ה׳:כ״ב) ואמרה האשה אמן אמן, אמן מאיש זה, אמן מאיש אחר. אמן שלא שטיתי ארוסה, אמן שלא שטיתי נשואה, שומרת יבם, וכנוסה:

ו **כל הנעשה דמים באחר.** מפרש בגמרא כל הנישום דמים באחר, כל דבר שאם בא לתתו דמים באחר צריך לשומו, דהיינו כל מטלטלין בר ממטבע:

כיון שזכה זה. כלומר כיון שמשך האחד נתחייב האחר בחליפין בכ״מ שהם, אם מתו או אבדו ואע״פ שלא משך, לפי שבמשיכת המוכר את הסודר או את החפץ, נקנה המקח ללוקח בכ״מ שהוא. ואע״פ שאין בחפץ שקונים בו שוה פרוטה. ובלבד שלא יהיה מטבע או פירות, שאלו אין קונין בהם. וכל הדברים נקנים בחליפין, מטלטלין עבדים וקרקעות. חוץ מהמטבע שאינו נקנה בחליפין, משום דדעתיה דאינש אצורתא דמטבע לא על גופיה, וצורתא עבידא דבטלה. לפיכך אם לקח אדם מטבע בלא משקל ובלא מנין, ואמר אלו חלופי שדה פלונית, או עבד פלוני, או חפץ פלוני, כיון שמשך זה, נתחייב האחר בחליפיו, דהא גלי דעתיה דלאו אצורתא קפיד הואיל ולא שקל ולא מנה. ואין שום דרך שיועיל בקניית המטבע היכא דליתיה בעיניה, אלא להקנותו אגב קרקע:

רשות הגבוה בכסף. גזבר שנתן מעות בבהמה לצורך הקדש, אפילו היא בסוף העולם, קנה. ובהדיוט לא קנה אלא בחזקה, כלומר עד שימשוך. ואם נתן ההדיוט דמים על החפץ, כל זמן שלא משך החפץ לא קנה, ומחזיר המוכר את הדמים אם חוזר בו ממכירת החפץ, וצריך לקבל עליו מי שפרע. אבל אם משך הלוקח החפץ, אע״פ שעדיין לא נתן הדמים שהתנה, אין שום אחד מהם יכול לחזור בו. ואם לא נתן דמים ולא משך החפץ, אלא שנתפשרו על המקח בפני עדים ונתרצה זה שיקנה בכך וכך, ונתרצה חבירו למכור בכך ובכך, אפילו אמר אתם עדי אין באלה הדברים כלום, ואפילו מי שפרע אין כאן:

אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט. האומר שור זה עולה, בית זה הקדש, אפילו בסוף העולם, קנה. ובהדיוט לא קנה עד שימשוך בבהמה, ויחזיק בבית:

ז **כל מצות הבן על האב.** כל מצות הבן המוטלות על האב לעשות לבנו. והן ששה דברים, למולו, לפדותו אם הוא בכור, ללמדו תורה, ללמדו אומנות, להשיאו אשה, להשיטו בנהר:

אנשים חייבים. האב חייב במצות הללו לבנו, והאם פטורה:

וכל מצות האב. המוטלות על הבן לעשות לאביו, שהם מורא וכבוד. מורא, לא ישב במקומו, ולא יסתור את דבריו, ולא יכריע את דבריו. כבוד, מאכיל ומשקה. מלביש ומכסה. מכניס ומוציא:

אחד אנשים ואחד נשים חייבים. הבנים והבנות חייבים:

וכל מצות עשה שהזמן גרמה. שהזמן גרם למצוה שתבא, כגון שופר, סוכה, לולב, וציצית:

שלא הזמן גרמה. כגון מזוזה, מעקה, אבדה, ושלוח הקן. והני תרי כללי לאו דוקא, כדקיי"ל אין למדין מן הכללות אפילו במקום שנאמר בהם חוץ, שהרי מצה בליל הפסח, ושמחה במועדים, והקהל בחג הסוכות, כולן מ"ע שהזמן גרמה הן ונשים חייבות. ות"ת, ופריה ורביה, ופדיון הבן, ממ"ע שלא הזמן גרמה הן ונשים פטורות. אבל כללא בתרא דכל מצות לא תעשה אחד אנשים ואחד נשים חייבים. חוץ מבל תקיף ובל תשחית ובל תטמא למתים, כללא דוקא הוא, וילפינן ליה מדכתיב במדבר ה') איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם, השוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה:

חוץ מבל תקיף ובל תשחית. דכתיב (ויקרא י"ט) לא תקיפו פאת ראשכם, ולא תשחית את סאת זקנך. כל שישנו בהשחתה ישנו בהקפה, וכל שאינו בהשחתה אינו בהקפה. והני נשי הואיל וליתנהו בהשחתה ליתנהו בהקפה. ומנלן דליתנהו בהשחתה, דכתיב פאת זקנך, ולא כתיב פאת זקנכם, מאי זקנך, זקנך ולא זקן אשתך:

ובל תטמא למתים. דכתיב (שם כ"א) אמור אל הכהנים בני אהרן, בני אהרן ולא בנות אהרן:

ח **הסמיכות והתנופות.** אינה סומכת, ואינה מניפה, ואינה מגשת מנחה בקרן מערבית דרומית כמשפטה אם היא כהנת, ואינה קומצת ולא מקטרת, ואינה מולקת עוף, ואינה מקבלת דם במזרק, ואינה מזה דם:

חוץ מסוטה ונזירה. שהן מניפות. מנחתן בעצמן, שמנחתן טעונה תנופה בבעלים:

ט **כל מצוה.** שאינה תלויה בארץ. כל מצוה שהיא חובת הגוף, מיקרי אינה תלויה בארץ. ושהיא חובת קרקע, מיקרי תלויה בארץ:

חוץ מן הערלה. שנוהגת בחוצה לארץ הלכה למשה מסיני. וכלאי הכרם בחוצה לארץ מדרבנן. וכלאי זרעים מותרין לזרעם בחוץ לארץ:

ר' אליעזר אומר אף חדש. אסור בחוץ לארץ מן התורה, אע"פ שהוא חובת קרקע. שנאמר (ויקרא כ"ג:כ"א) בכל מושבותיכם, בכ"מ שאתם יושבים. והלכה כר"א:

י **כל העושה מצוה אחת.** יתירה על זכיותיו, כדי שיהיו זכיותיו מרובין מעונותיו:

מטיבין לו ומאריכין את ימיו. לעולם הבא:

ונוחל את הארץ. ארץ החיים:

וכל שאינו עושה מצוה אחת. שהיו עונותיו מרובין מזכיותיו, ואינו עושה מצוה אחת שיהיה מחצה זכאי ומחצה חייב, אלא נשארו עונותיו מרובין:

ולא בדרך ארץ. שאין משאו ומתנו בנחת עם הבריות:

אינו מן הישוב. אינו מועיל לישובו של עולם. והוי מושבו מושב לצים, ופסול לעדות:

פרק ב

א **האיש מקדש בו ובשלוחו.** בו תחלה ואח"כ בשלוחו, שמצוה בו יותר מבשלוחו דכי עסיק גופו במצוה מקבל שכר טפי. וילפינן שלוחו של אדם כמותו מקרא, דכתיב (שמות י"ב:ו') ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל, וכי כל ישראל שוחטין, אלא מכאן ששלוחו של אדם כמותו:

האיש מקדש את בתו כשהיא נערה. וכ"ש כשהיא קטנה. והאי דנקט נערה, אורח ארעא אשמועינן שאסור לאדם לקדש את בתו כשהיא קטנה עד שתגדיל ותאמר בפלוני אני רוצה:

ואם לאו אינה מקודשת. דכיון דאמר התקדשי התקדשי, כל חד הוי קדושין באפי נפשייהו:

עד שיהא באחת מהן שוה פרוטה. האי אחת מהן לא מיתוקמא אלא באחרונה שבהן, דכי אמר לה התקדשי לי בזו ובזו והיתה אוכלת אחת אחת, כל אותן שאכלה הוו מלוה גבה, וכי מטיא אחרונה שבה נגמרין הקדושין, אי אית בה שוה פרוטה הוה ליה מקדש במלוה ופרוטה, וקיי"ל המקדש במלוה ופרוטה דעתה אפרוטה ומקודשת. אבל אי לית באחרונה שוה פרוטה, אע"ג דאיכא בקמאי שוה פרוטה, כי מטי גמר קדושין הוה ליה מקדש במלוה, והמקדש במלוה אינה מקודשת:

ב **של זהב ונמצא של כסף כו׳** דאיכא דניחא לה בהא ואיכא דניחא לה בהא:

רבי שמעון אומר אם הטעה לשבח הרי זו מקודשת. לא פליג רבי שמעון אלא על שבח דממון, דמסתמא ניחא לה באותו שבח. אבל על שבח דיוחסין, כגון לוי ונמצא כהן, מודה רבי שמעון דאפילו הטעתו או הטעה הוא אותה לשבח אינה מקודשת, דלא ניחא לה בשבחו מפני שמתגאה עליה. ואין הלכה כרבי שמעון:

ג **שפחה גודלת.** קולעת שער הנשים. פירוש אחר, דברנית ובעלת לשון, כמו שנאמר (יחזקאל ל״ה:י״ג) ותגדילו עלי בפיכם:

אף על פי שאמרה בלבי היה להתקדש כו׳ דדברים שבלב אינם דברים:

ד **והלך וקדשה במקום אחר כו׳** דמראה מקום הוא לו. ואין זה תנאי:

ה **תצא שלא בכתובה.** דאמר אי אפשי באשה נדרנית. אבל גיטא בעיא מספק כיון דלא פירש, דלמא דעתיה נמי אנדרנית:

הפוסלים בכהנים. מפורש בכתובות [דף עה]:

ו **סבלונות.** דורנות שדרך חתן לשלוח לארוסתו:

אינה מקודשת. ולא אמרינן יודע היה שאין קדושיו קדושין וגמר ושלח סבלונות לשם קדושין, אלא אמרינן מחמת קדושין הראשונים שלח:

וכן קטן שקידש. ושלח סבלונות משהגדיל:

ז **אינן מקודשות.** דאמר קרא (ויקרא י״ח:י״ח) ואשה אל אחותה לא תקח לצרור, בשעה שנעשו צרות זו לזו אין לך לקוחין אפילו באחת מהן. והוא הדין לכל שאר עריות שיש בהן כרת, שאין קדושין תופסין בהם.

ושלהן היתה. שמעינן מהא מתניתין דהמקדש בגזל ואפילו בגזל דידה אינה מקודשת, ולא אמרינן מדקבילתיה אחילתיה. מדקתני ושלהן היתה ושל שביעית היתה, משום דשל שביעית היתה שהפירות הפקר מש״ה הנשים מקודשות, אלא שאין אחיות מקודשות, אבל אם לא היתה שביעית הואיל ושלהן היתה לא היו קדושין תופסים באחת מהן. ודוקא בגזל שלפני יאוש בעלים אמרינן דלא הוה קדושין, אבל המקדש בגזל שלאחר יאוש קדושיו קדושין. ושמעינן נמי שהמקדש בפירות שביעית מקודשת, ולא אמרינן אינן ממונו לזכות בהן, אלא כיון שזכה בהן ממונו דם לכל דבר. ושמעינן נמי שאשה נעשית שליח לחברתה, ואפילו במקום שנעשית לה צרה. ואע״ג דבכל עדות שהאשה כשרה לה אין הצרה כשרה לה, שליחותה מיהא כיון דעבדא עבדא. דהא הכא בקדושין דללו הן נעשות צרות ע״י זו שקבלתה, וקתני אין האחיות מקודשות, הא נכריות מקודשות. ומתניתין מתרצה בגמרא אליבא דהלכתא הכי, המקדש אשה ובתה או אשה ואחותה, שתיהן כאחת אינן מקודשות. הא אחת מאשה ובתה, אחת מאשה ואחותה, כגון שאמר לשתיהן אחת מכם מקודשת לי ולא פירש לאיזו מהן מקדש, וקבלה אחת מהן הקדושין על ידי חברתה, או שתיהן קבלו קדושין כאחת, מקודשות, ושתיהן צריכות גט. ואם אמר הראויה מכם לביאה מקודשת לי, אינן מקודשות, דכל אחת מהן איכא לספוקה באחות אשתו ואין שום אחת מהן ראויה לביאה. ומעשה נמי בחמש נשים ובהן שתי אחיות ולקט אחד כלכלה של תאנים ואמר הראויה מכם לביאה תתקדש לי, ואמרו חכמים אין אחיות מתקדשות. הא נכריות שהיו ראויות לביאה, מתקדשות. אבל אם אמר כולכם מתקדשות לי, לא היתה שום אחת מהן מקודשת, דכי היכי דאין אחיות מקודשות כך אין האחרות מקודשות, דיכי דאמר כולכם:

ח **המקדש בחלקו.** שחלק עם אחיו הכהנים:

אינה מקודשת. דכהנים משלחן גבוה קא זכו, ואמר קרא (במדבר י״ח:ט׳) וזה יהיה לך מקדש הקדשים מן האש, מה אש אין אתה משתמש בו אלא לאכילה, כך מתנות הללו לא תשתמש בהן אלא לאכילה, ובמעשר כתיב לה׳ הוא, בהווייתו יהא:

רבי יהודה אומר מזיד קידש. במעשר שני. הואיל ויוצא לחולין ע״י פדיון, והרי הוציאו לחולין ע״י קדושין הללו. ור״מ סבר לית דרך חלול בכך:

ובהקדש. של בדק הבית:

מזיד קידש. שכיון שידע שהוא הקדש והוציאו לחולין בכוונה, נתחללה קדושתו:

ובשוגג. דלא ידע שהוא הקדש ולא ניחא ליה דלתחלל הקדש על ידיה, לא נתחללה קדושתו, ואינה מקודשת. ורבי יהודה סבר איפכא. והלכה כר״מ במעשר, וכרבי יהודה בהקדש:

ט **המקדש בערלה וכו׳ אינה מקודשת.** דכולהו איסורי הנאה נינהו. ערלה, דכתיב לא יאכל, אחד איסור אכילה ואחד איסור הנאה במשמע:

ובכלאי הכרם. דכתיב (דברים כ״ב:ט׳) פן תקדש, פן תוקד אש:

ובשור הנסקל. דכתיב ביה (שמות כ״א:כ״ח) ולא יאכל את בשרו:

ובעגלה ערופה. דכתיב ביה כפרה כקדשים, שנאמר (דברים כ״א:ח׳) ונכפר להם הדם:

בציפורי מצורע. דתניא, נאמר מכשיר ומכפר בפנים, אשמו של מצורע שהוא מכשיר אותו לאכול בקדשים, וחטאתו שמכפר, ושניהם נעשים בפנים. ונאמר מכשיר ומכפר בחוץ, מכשיר, צפרי מצורע שמכשירין המצורע לבא אל תוך המחנה, ומכפר, עגלה ערופה, שנאמר בה ונכפר להם הדם, ושניהם נעשים חוץ לעזרה. מה מכשיר ומכפר האמור בפנים, שהם אשמו וחטאתו של מצורע, עשה בו מכשיר כמכפר, דתרווייהו קדשים נינהו ואסורים בהנאה, אף מכשיר ומכפר האמורים בחוץ, שהם צפרי מצורע ועגלה ערופה, עשה בו מכשיר כמכפר להיות אסורים בהנאה. ומאימתי אסורין צפורי מצורע בהנאה, משעת שחיטה. והצפור השחוטה בלבד היא שאסורה בהנאה. ועגלה ערופה, ירידתה אל נחל איתן אוסרתה:

ובשער הנזיר. דאמר קרא (במדבר ו׳:ה׳) קדוש יהיה גדל פרע שער ראשו, גדולו פרע שער ראשו יהיה קדוש:

ופטר חמור. נאמר בו (שמות י״ג) וערפתו, ונאמר בעגלה ערופה וערפו, מה עגלה ערופה אסורה בהנאה, אף פטר חמור אסור בהנאה. ואינו אסור בהנאה אלא אחר עריפה:

ובבשר בחלב. נאמר ג׳ פעמים לא תבשל גדי בחלב אמו, אחד לאסור אכילה, ואחד לאסור הנאה, ואחד לאסור בשול:

ובחולין שנשחטו בעזרה. דכתיב (דברים י״ב:כ״א) כי ירחק ממך המקום וזבחת, ברחוק מקום אתה זובח ואי אתה זובח בקרוב מקום. יכול לא יאכלנו אבל ישליכנו לכלבים, ת״ל (שמות כ״ב:ל׳) לכלב תשליכון אותו, אותו אתה משליך לכלב ואי אתה משליך לכלב חולין שנשחטו בעזרה:

מכרן וקדש בדמיהן מקודשת. שאין לך דבר שתופס את דמיו להיות כמוהו אלא עבודה זרה ושביעית. עבודה זרה, שנאמר (דברים ז׳:כ״ו) והיית חרם כמוהו, כל מה שאתה מהווה ממנו הרי הוא כמוהו. ושביעית, שנאמר קודש היא, תופסת דמיה כהקדש. והוו עבודה זרה ושביעית שני כתובים הבאים כאחד, וכל שני כתובים הבאין כאחד אין מלמדין:

י **המקדש בתרומות.** תרומה גדולה מעשר:

ותרומות ובמעשרות. מעשר ראשון ומעשר עני:

ומתנות. הזרוע והלחיים והקיבה:

ובמי חטאת. ובמי אפר חטאת. וראוים למכרם לטמאים ליקח מהם שכר הבאה ושכר מילוי המים. אבל שכר הזאה ושכר קדוש, והוא נתינת האפר במים, אסור:

ואפילו ישראל. הכי קאמר, ואפילו ישראל שנפלו לו תרומות ומתנות מבית אבי אמו כהן, שזכה בהם ויכול למכרם לכהנים, אם קידש בהם את האשה, מקודשת. ואפילו לא נפלו לו תרומות אלא טבלים שעדיין לא הורמו, הואיל ומוריש כהן היה עומד להרימם והתרומות שלו, וזה הישראל שירש אותם נמי יפריש מהם התרומה והיא שלו, ויכול למכרה לכהנים. דמתנות שלא הורמו כמי שהורמו דמו:

פרק ג

א **האומר לחבירו צא וקדש לי אשה פלונית והלך וקדשה לעצמו.** אמרי׳ בגמרא מאי והלך, שהלך ברמאות. ולהכי תנן האומר לחברו ולא תנן האומר לשלוחו, לאשמועינן דאע״ג דלא עשאו שליח מתחלה לכך, אלא שאמר לו קדש לי אשה פלונית, אם קדשה לעצמו קרינן ביה שהלך ברמאות ורמאי הוי:

ובא אחר וקדשה בתוך ל׳ יום מקודשת לשני. ויכול לכנסה אפילו בתוך אלו הל׳ יום:

בת כהן לישראל. אם בת כהן היא זאת שנתקדשה לאחר שלשים יום, כל אותן שלשים יום תאכל בתרומה, שלא נפסלה מלאכול בתרומת בית אביה. ואם בת ישראל לכהן היא, לא תאכל בתרומה, שעדיין אינה אשת כהן:

מקודשת. וצריכה גט מתרווייהו:

ב **הרי את מקודשת לי.** בפרוטה זו על מנת שאתן לך מאתים זוז:

ויתן. ומשיתן נתקדשה למפרע, דכל האומר על מנת כאומר מעכשיו דמי:

הרי זו מקודשת ויש לו. אם יש עדים שיש לו. ואם לא נודע שיש לו, הרי זו מקודשת מספק, שמא יש לו ומתכוין לקלקלה:

ואם הראה על השלחן. שהיה שולחני והראה על השלחן מעות שאינן שלו, אינה מקודשת:

ג **בית כור.** מקום הראוי לזרוע כור, שהוא שלשים סאין:

ויש לו. אם יש עדים שיש לו, מקודשת ודאי. ואם אין ידוע שיש לו, מקודשת מספק ולא אמרינן זוזי דעביד אינשי דמצנעי חיישינן דלמא אית ליה ומתכוין לקלקלה. אבל ארעא לא חיישינן דלמא אית ליה, דאם איתא דאית ליה ארעא, קלא אית ליה:

ואם הראה בבקעה. שאינה שלו. ואע״ג דנחת בה לחכירות או לקבלנות, אינה מקודשת:

ד **כל תנאי.** שאינו כפול וכו׳ אינו תנאי. ואע״פ שלא נתקיים התנאי נתקיימו הדברים:

אם יעברו ואם לא יעברו. ואי לא כפל הדברים היתה מתנתו קיימת והיו נוחלים את ארץ הגלעד אע״פ שלא היו עוברים. ואע״ג דאמר אם יעברו אתכם, לית לן מכלל הן אתה שומע לאו. ושמעינן מיניה נמי, דבעינן תנאי קודם למעשה, מדלא אמר תנו להם אם יעברו משמע דאי הוה אמר הכי, לא אתי תנאה ומבטל מעשה דמתנה דקדמיה. וש״מ נמי דבעינן הן קודם ללאו, דלא אמר תחלה אם לא יעברו אל תתנו ואם יעברו ונתתם:

ר׳ חנינא כו׳ אתנאי כפול פליג, דאין צריך לכפול, דמכלל הן נשמע לאו. וזה שכפלו משה, צורך היה הדבר. ולענין פסק הלכה, אם אמר ע״מ, אין צריך תנאי כפול ולא הן קודם ללאו ולא תנאי קודם למעשה, אלא התנאי קיים. ואם לא אמר ע״מ, צריך כל הני דאמרינן. ואם לאו, התנאי בטל והמעשה קיים. ולא שנא בתנאי שבדיני ממונות, ולא שנא בתנאי שבגיטין וקדושין הכל שוה לדבר זה:

ה **והוכר עוברה דבריו קיימין.** כתב הרמב״ם דאין לו לבא עליה עד שיקדשנה קדושין שניים, שאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם. ולא אמרו דבריו קיימים אלא להחמיר עליה שאסורה לינשא לאחרים:

ו **ואעשה עמך כפועל.** בפעולת יום אחד. ולאו דמקדש לה בשכר פעולה, דכיון דקי״ל ישנה לשכירות מתחילה ועד סוף, נמצא כשגמר פעולתו הוי שכירותו מלוה אצלה, והמקדש במלוה אינה מקודשת. אלא דמקדש לה השתא בפרוטה ע״מ שיעשה אח״כ עמה כפועל:

ע״מ שירצה אבא. בגמרא מפרש שלא ימחה אבא. וכשקבע זמן למחאתו, כגון שאמר שלא ימחה אבא כל שלשים יום. הלכך רצה האב, שעברו שלשים יום ולא מיחה, הרי זו מקודשת. לא רצה, שמיחה בתוך שלשים, אינה מקודשת:

מת האב. תוך שלשים, הרי זו מקודשת, דאמרינן מאן מחי:

מת הבן. בתוך ל׳, מלמדים את האב שימחה, כדי שלא תהא זקוקה ליבם:

ז **אני קדשתיה נאמן.** לכנסה. דלא חציף למימר קמיה דאב שקבל הקדושין, אני הוא, אם לא היה אמת, דמרתת דלמא מכחיש ליה:

ח **וגרשתיה.** קבלתי את גטה:

והרי היא קטנה. עכשיו כשאמר עליה כך:

נאמן. לפסלה מן הכהונה. שהאב נאמן על בתו כל זמן שהיא קטנה, דכתיב (דברים כ״ב:ט״ז) את בתי נתתי לאיש הזה, כשאמר לאיש, אסרה על הכל, שאין אנו יודעים למי. כשחזר ואמר לזה, התירה לו:

והרי היא גדולה. ואם לאחר שגדלה אמר כך, ובקטנותה לא אמר, אינו נאמן:

נשבית ופדיתיה וכו׳ אינו נאמן. לפסלה מן הכהונה. דבנשואין הימניה רחמנא לאב. לשבויה לא הימניה:

יש לי בנים. ואין אשתי זקוקה ליבם:

יש לי אחים. ואשתי זקוקה ליבם. ועד עכשיו היתה בחזקת שאינה זקוקה:

אין הבוגרות בכלל. לפי שאינן ברשות האב לקדשן. ואף על פי שעשאתו הבוגרת שליח לקבל קדושיה, אמרינן לא שביק אינש מצוה דרמיא עליה ועביד מצוה דלא רמיא עליה. אבל הקטנות והנערות כולן צריכות גט מספק. דלא ידעינן איזו מהם קידש:

ט **קדשתי את בתי גדולה.** איצטריך תנא לאשמועינן פלוגתא דר״מ ור׳ יוסי בקדשתי את הגדולה ובקדשתי את הקטנה. דאי אשמועינן בקדשתי את הגדולה, הוה אמינא בהא קאמר ר״מ, דכיון דאיכא דזוטרא מינה, להך גדולה קרי לה, דשבח הוא לאדם לקרות בתו בלשון גדולה אע״פ שהיא קטנה, כשיש קטנה למטה ממנה. אבל קטנה אימא מודי ליה לרבי יוסי דכל שהוא יכול לקרות אותה גדולה אין קורא אותה קטנה. ואי אתמר בהא, בהא קאמר רבי יוסי, אבל בהך אימא מודי ליה לרבי מאיר, לכך הוצרכו שתיהן. והלכה כרבי יוסי בשתיהן:

י **האומר לאשה קדשתיך וכו׳.** איצטריך לאשמועינן באומר קדשתיך, ובאומרת קדשתני. דאי אשמועינן באומר לאשה קדשתיך שהוא אסור בקרובותיה והיא מותרת בקרוביו, הוה אמינא דינא הוא דלא מתסרא איהי בקרוביו, דאיהו שקורי קא משקר, דגברא לא איכפת ליה אם אוסר עצמו חנם בקרובותיה, ומשקר ואמר קדשתיך. אע״פ שלא קדשה, אבל איהי כי אמרה קדשתני דאסרה נפשה אכולי עלמא עד שיתן לה גט, אי לאו דקים לה, לא

הוה אמרה, ונתסר איהו על פיה בקרובותיה, ואפילו יהב לה גט. קמ״ל:

קדשתיך והיא אומרת לא קדשת אלא בתי וכו׳ משום דהוה סלקא דעתין לומר מאחר שהאב נאמן על בתו מן התורה, תהיה האם נאמנת על בתה מדרבנן, קמ״ל דאינה נאמנת:

יא קדשתי את בתר וכו׳. איידי דתנא להני בבי דלעיל, תנא נמי להא, ואע״פ שהיא משנה שאינה צריכה. ובכל הני דהיא אומרת קדשתני מבקשים ממנו ליתן גט כדי להתירה. ואם מעצמו נתן גט, כופין אותו ליתן כתובה:

יב כל מקום שיש קדושין ואין עבירה. שקדושין תופסין בה ואין עבירה בנשואיה. והאי כללא לאו דוקא, שהרי גר שנשא ממזרת יש קדושין ואין עבירה, דקהל גרים לא אקרי קהל, ואף על פי כן אין הולד הולך אחר הזכר שהולד ממזר, אחד גר שנשא ממזרת ואחד ממזר שנשא גיורת:

וכל מי שאין לה עליו קדושין וכו׳ הולד ממזר. ביבמות נפקא לן מקרא דכתיב (דברים כ״ג:א׳) לא יקח איש את אשת אביו, וסמיך ליה לא יבא ממזר, ומוקמינן לה בשומרת יבם של אביו, שהיא אשת אחי אביו שהיא עליו בכרת:

על אחת מכל העריות. של חייבי כריתות:

ולד שפחה ונכרית. דכתיב בשפחה (שמות כ״א:ד׳) האשה וילדיה תהיה לאדוניה, ובנכרית כתיב (דברים ז׳:ד׳) כי יסיר את בנך מאחרי, ומדלא כתיב כי תסיר, ש״מ הכי קאמר בתך לא תתן לבנו כי יסיר בעל בתך את בנך אשר תלד לו בתך מאחרי, אבל אבתו לא תקח לבנך לא מהדר, שאין הבן הבא מן הנכרית קרוי בנך אלא בנה:

יג ממזר שנשא שפחה. ואפילו לכתחלה יכול ממזר לישא שפחה כדי לטהר את בניו. והלכה כר״ט. ומודה ר״ט שעבד שנשא ממזרת, הולד ממזר, שעבד אין לו יחוס:

פרק ד

א עשרה יוחסין עלו מבבל. שהפריש עזרא כל הפסולים שהיו בבבל והוליכן עמו, כדי שלא יתערבו עם המיוחסין, מאחר שאין שם ב״ד:

חללי. כהנים שנולדו מן הפסולות לכהונה, כגון אלמנה לכהן גדול, גרושה חללה זונה לכהן הדיוט:

חרורי. עבדים משוחררים:

נתיני. גבעונים שמלו בימי יהושע, ונאסרו לבא בקהל:

שתוקי ואסופי. מפרש להו ואזיל:

גיורי וחרורי ממזרין כו׳ כולם מותרין לבא זה בזה. דקהל גרים לא אקרי קהל, ולא הוזהרו ממזרים לבא בקהל גרים. אבל לויי וישראלי בממזרי לא. ושתוקי ואסופי ספק ממזרים הם ומותרין להתערב בממזר ודאי, דאמרינן בקהל ודאי הוא דלא יבא, הא בקהל ספק יבא:

ב שתוקי, כל שהוא מכיר את אמו. שקורא אבא, ואמו משתקתו:

בדוקי. שבודקין את אמו. אם אמרה לכשר נבעלתי, הולד כשר. והלכה כאבא שאול:

ג כל האסורים לבא בקהל. אע״ג דתנינן לה ברישא ממזרי ונתיני וכו׳ מותרים לבא זה בזה, הא קמ״ל כגון גר עמוני ומואבי עם ממזר שתוקי ואסופי:

ר״י אוסר. מפרש בגמרא דהכי קאמר, אפילו ר׳ יהודה שאוסר גר בממזרת, הני מילי גר של שאר נכרים שמותר לבא בקהל הוא דאסור בממזרת לרבי יהודה דס״ל קהל גרים אקרי קהל, אבל גר עמוני ומואבי שאסור לבא בקהל מודה רבי יהודה שמותר בממזרת:

ודאן בודאן מותר. כגון ממזרי בנתיני:

ודאן בספיקן. ממזרי ונתיני בשתוקי ואסופי:

ספיקן בספיקן. שתוקי בשתוקית ואסופי באסופית, ואסופי בשתוקית. אע״פ שזה ספק וזה ספק אסור, שמא זה כשר וזה פסול. והלכה כרבי אליעזר:

כותי. הוי ספיקייהו, לפי שאין בקיאין בתורת גטין וקדושין. והאידנא עשאום כנכרים גמורים לכל דבריהם:

ד ארבע אמהות. ב׳ מצד האב וב׳ מצד האם:

שהם שמנה. ארבע מן האב וארבע מן האם ואלו הן. אמה. אם אמה. אם אבי אמה. אם אם אבי אמה. אם אביה. אם אם אביה. אם אבי אביה. אם אם אבי אביה. בודקים בהם שלא היה באחת מהן מן הפסולות:

ואם היתה לויה וישראלית. וכהן בא לכנסה:

מוסיפין עליהן עוד אחת. אם אחת בכל זוג וזוג. כגון אמה ואם אמה ואם אם אמה, וכן כולם. והא דבדקינן באמהות ולא בדקינן באבות שמא יש פסול באביה או באבי אביה, משום דדרך האנשים כשמגנין זה את זה מתוך קטטה, מגנין ביוחסין, ואם היה שום פסול מצד האבות היה ידוע. אבל הנשים אין זו מגנה את זו בפסול יחס אלא בזנות, וכי איכא בהו מילתא בפסול יוחסין לית ליד קלא. ולא נאמרה חיוב בדיקה זו אלא במשפחה שקרא עליה ערער, אבל משפחה שאין בה חשד אינו צריך לבדוק, שכל המשפחות בחזקת כשרות הן עומדות. ודאיש בלבד דוא שצריך לבדוק כשבא לישא אשה ממשפחה שיש בה חשד, אבל כהנת שבאת לינשא אינד צריכה לבדוק אחר האיש, שלא הוזהרו כשרות לינשא לפסולים, וכהנת מותרת לכתחלה להנשא לגר ולחלל, וכ״ש לויה וישראלית:

ה **אין בודקין מן המזבח ולמעלה.** התחיל לבדוק באמהות ומצא שאבי אביה שימש על גבי המזבח א״צ לבדוק אחר אם אבי אביה. דכיון דבנה שמש ע״ג דמזבח בידוע שמיוחס היה:

ולא מן הדוכן ולמעלה. אם מצא שהיה משורר על הדוכן:

ולא מן הסנהדרין ולמעלה. ודוקא מן הסנהדרין שבירושלים ואפילו מאותן שדנין דיני ממונות בלבד, שלא היו מעמידין מן הסנהדרין בירושלים אלא כהן ולוי וישראל מיוחס, שנאמר (במדבר י״א:ט״ז) והתיצבו שם עמך, בדומין לך ביחס ובחכמה:

וגבאי צדקה. כיון דמנצו בהדי אינשי, שממשכנין על הצדקה ואפילו בערב שבת, אי הוה בהו מלתא, קלא הוה להו:

בערכי ישנה של צפורי. בסנהדראות של עיר ששמה ישנה, הסמוכה לצפורי:

ערכי. סנדראות שהיו עורכין ומסדרין היחסין:

אסטרטיא של מלך. בחלוקת חודש בחודש לצאת למלחמת בית דוד משפחה פלונית בחודש פלוני. ולא היו יוצאים למלחמה אלא מיוחסין, שתהא זכותן וזכות אבותן מסייעתן:

ו **בת חלל זכר פסולה מן הכהונה לעולם.** בת בנו או בת בן בנו, עד סוף כל הדורות. אבל בת בתו מישראל כשרה לכהונה, דבת חלל עצמה מישראל כשרה לכהונה:

בת גר זכר. אפילו מישראלית, פסולה לכהונה כבת חלל זכר:

ז **ר״א בן יעקב אומר כו׳** מסקינן בגמרא שהבא לימלך מורין לו כר״א ב״י שלא ישא כהן בת גר וגיורת. אבל אם נשא, הלכה כר׳ יוסי, ואין מוציאין אותה מידו, וזרעו ממנה כשר:

ח **האומר בני זה ממזר הוא אינו נאמן.** דקרוב הוא אצלו ואין קרוב כשר להעיד:

ואפילו שניהם. הבעל ואשתו. ולא מבעיא כשהאב לבדו מעיד שהוא ממזר, דלא מרימן, דלא קים ליה בגויה. אלא אפילו אמו דקים ליה בגויה, אינה נאמנת:

אפילו על עובר שבמעיה. שלא היה לעולם בחזקת כשרות:

ר׳ יהודה אומר נאמנים. טעמא דר׳ יהודה דכתיב יכיר, יכירנו לאחרים. מכאן שהאב נאמן לפסול את בנו, ואין האם נאמנת על בנה. ודוקא על בנו הוא נאמן, אבל לא על בן בנו שאם היו לבן זה בנים אינו נאמן לפסלם. והלכה כר׳ יהודה:

ט **וכן האשה שנתנה רשות לשלוחה.** אצטריך תנא לאשמועינן באב שעשה שליח לקדש את בתו ובאשה שעשתה שליח לקדש את עצמה. דאי אשמועינן באב, ה״א אב דקים ליה ביוחסין, וכשמצא מיוחס זה קידשה לו, הוא דאמרינן דבטל את השליח אבל אתתא דלא קים לה ביוחסין אע״ג דקדשה את עצמה לא סמכה על קדושיה ולא בטלה את השליח, דסברה דלמא משכח שליח אדם מיוחס מזה. ואי אשמועינן בדידה, הוה אמינא משום דאתתא דייקא ומנסבא, כי קדשה עצמה בטלה את השליח, אבל אב דלא קפיד על בתו אם תנשא לבעל כל דהו, לא בטליה לשליחות דשליח, והאי דקדים וקדשה, סבר דלמא לא משכח, צריכא:

י **אינו צריך להביא ראיה לא על האשה.** שהיא מיוחסת, שכבר בדקה כשנשאה:

ולא על הבנים. בבנים קטנים שכרוכים אחרי אמן:

יב **לא יתיחד איש אחד עם שתי נשים.** מפני שדעתן קלה ושתיהן נוחות להתפתות:

אבל אשה אחת מתיחדת עם שני אנשים. שהאחד בוש מחברו. ופסק ההלכה, לא תתיחד אשה אחת עם שני אנשים, וכ״ש איש אחד עם ב׳ נשים. אלא

א״כ היו שתי הנשים צרות או יבמות, או אשה ובת בעלה, או אשה וחמותה, או אשה עם תינוקת שיודעת טעם ביאה ואינה מוסרת עצמה לביאה, לפי שאלו שונאות זו את זו, ומתיראות זו מזו. וכן היא מתיראת מן הקטנה שמא תראה ותגיד. ומלקים על יחוד הפנויה. ועל יחוד עם העריות, חוץ מאשת איש שאין מלקין עליה שלא להוציא לעז על בניה. ומותר להתיחד עם הבהמה ועם הזכר, שלא נחשדו ישראל על הזכור ועל הבהמה:

הגדילו זו ישנה בכסותה וכו׳ והוא שתהיה הבת מי״ב שנה ויום א׳, והבן מי״ג שנה ויום א׳. ובזמן שהיא בושה לעמוד לפניו ערומה, אפילו בפחות מכן ישנים הוא בבגדו והיא בבגדה:

יג רווק. פנוי בלא אשה:

לא ילמד סופרים. לא ירגיל עצמו להיות מן הסופרים, כלומר מלמד תינוקות. מפני אמותיהן של תינוקות שמצויות אצלו להביא את בניהן אל בית הספר:

אף מי שאין לו אשה. אע״פ שאינו פנוי אלא יש לו אשה ואינה שרוייה עמו לא ילמד סופרים. ואין הלכה כרבי אליעזר:

יד וחכמים מתירין. והלכה כחכמים. שלא נחשדו ישראל על הזכור:

כל שאומנתו בין הנשים. שמלאכת אומנתו נעשית לנשים, והנשים צריכות לו:

לא יתיחד עם הנשים. ואפילו עם הרבה נשים. לפי שלבן גס בו ומחפות עליו. ואילו אינש אחרינא עם שתי נשים תנן דלא, שלש וד׳ שפיר דמי. ורמב״ם פירש דלא שרינן אפילו משום כדי חייו להתיחד עם הנשים הואיל ופרנסתו מהן:

חמר גמל וספן. כל אלו אומנות לסטות, כשלנין בדרכים נכנסים ולוקטים עצים ופירות מן הכרמים. ועוד שנשכרים לבני אדם ומעבירין על תנאם:

רועה. [בהמות שלו] שמעביר הבהמות לרעות בשדה אחרים:

חנוני. מלומד באונאה, להטיל מים ביין, וצרורות בחיטין. שחייב אדם ללמד את בנו אומנות נקיה: